

LETTERHOUTEM- LETTERHOUTEMDORP

NOTA

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN
ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS- HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE

LETTERHOUTEM - LETTERHOUTEMDORP

NOTA PROEFSLEUVENONDERZOEK-2021G305

RUBEN PEDE & ARNE DE GRAEVE

DOSSIERSAMENSTELLING

Ruben Pede, Arne De Graeve

PROJECT

Letterhoutem Letterhoutemdorp - nota
(proefsleuvenonderzoek)
Projectcode: 2021G305
Projectnaam: 21-LET-LHD
Identificatie bekrachtigde archeologienota: ID 19013
SOLVA Archeologierapport nr. 227

OPDRACHTGEVER

Gemeente Sint-Lievens-Houtem
contactpersoon: Christa De Pauw
Marktplein 3 9520 Sint-Lievens-Houtem
Tel: 053 60 72 27
christa.depauw@sint-lievens-houtem.be

OPDRACHTHOUDER

SOLVA

Projectteam:
Gentsesteenweg 1B
9520 SINT-LIEVENS-HOUEM
Tel: 053 60 72 27
info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot **SOLVA** archeologisch depot
p/a Industrielaan 25b
9320 EREMBODEGEM
Tel: 053/64 65 36
archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2021/12.857/27

Kaft: Weergave van het projectgebied op de kaart van Villaret (1745-1748). ©AGIV

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA

INHOUDSTAFEL

Inhoudsopgave

1	SAMENVATTING.....	5
1.1	PLANMATIGE CONTEXT	5
1.2	WETTELIJK KADER.....	5
1.3	RESULTATEN	5
2	VERSLAG VAN RESULTATEN.....	7
2.1	BESCHRIJVEND GEDEELTE	7
2.1.1	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS.....	7
2.1.2	SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK.....	9
2.1.3	DE ONDERZOEKSOPDRACHT.....	10
2.1.4	WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK.....	10
2.2	ASSESSMENTRAPPORT	14
2.2.1	BESCHRIJVING VAN DE AARDKUNDIGE OPBOUW VAN HET ONDERZOCHE GEBIED.....	14
2.2.2	ASSESSMENT VAN DE SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN 14	
2.2.3	ASSESSMENT VAN DE VONDSTEN.....	37
2.2.4	ASSESSMENT VAN DE STALEN	37
2.2.5	CONSERVATIE-ASSESSMENT	38
2.2.6	DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED.....	38
2.2.7	CONFRONTATIE VAN DE BEVINDINGEN MET DE RESULTATEN VAN VOORGAANDE ONDERZOEKSFASES	39
2.2.8	DE VERWACHTINGEN TEN AANZIEN VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED.....	40
2.3	BIBLIOGRAFIE	41
2.4	BIJLAGEN.....	41
2.4.1	LIJST VAN PLANNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN	41
2.4.2	TEKENINGENLIJST	41
2.4.3	FOTOLIJST.....	41
2.4.4	SPORENLIJST.....	41
2.4.5	VONDSTENLIJST	42
2.4.6	STALENLIJST	42
2.4.7	SKELETFORMULIEREN	42
2.4.8	CONSERVATIERAPPORT.....	42

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.....	7
Figuur 2: Kadastraal plan met situering van het onderzoeksgebied.....	8
Figuur 3: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.....	8
Figuur 4: Locatie van de proefputten in het dorpscentrum van Letterhoutem.....	12
Figuur 5: Situering van de aangelegde profielen.....	14
Figuur 6: Niet-gefaseerde allensporenkaart.....	16
Figuur 7: Allesporenkaart op het kadaster.....	16
Figuur 8: Grondplan van proefput 1.....	17
Figuur 9: Tekening van profiel 14AB.....	18
Figuur 10: Grondplan van proefput 2.....	19
Figuur 11: Tekening van profiel 15AB.....	21
Figuur 12: Grondplan van proefput 3.....	22
Figuur 13: Tekening van profiel 17AB.....	24
Figuur 14: Grondplan van proefput 4.....	25
Figuur 15: Tekening profiel 9AB.....	28
Figuur 16: Tekening profiel 10AB.....	29
Figuur 17: Grondplan van proefput 5.....	30
Figuur 18: Tekening van profiel 7AB.....	32
Figuur 19: Grondplan van proefput 6.....	35
Figuur 20: Tekening van profiel 2AB.....	36
Figuur 21: Tekening van coupe 3AB.....	36
Figuur 22: Afbakening van de zones waar wel en geen archeologisch erfgoed aanwezig is of verwacht wordt.....	41

LIJST VAN FOTO'S

Foto 1: Proefput 1, gezien vanuit het noordwesten.....	17
Foto 2: Proefput 1 profiel 14AB.....	18
Foto 3: Proefput 2, gezien vanuit het noordwesten.....	20
Foto 4: Proefput 2 profiel 15AB.....	21
Foto 5: Proefput 3, gezien vanuit het zuidoosten.....	23
Foto 6: Proefput 3 profiel 17AB.....	24
Foto 7: Grondplanfoto van proefput 4.....	26
Foto 8: Profiel 9AB.....	27
Foto 9: Profiel 10AB.....	28
Foto 10: Zicht op het grondvlak van proefput 5 gezien vanuit het oosten.....	31
Foto 11: Profiel 7AB.....	31
Foto 12: Detail van houten balk in profiel 8AB.....	32
Foto 13: Scherf 21-LET-LHD-19 uit spoor VI-4.....	34
Foto 14: Grondplan foto van proefput 6, gezien vanuit het oosten.....	34
Foto 15: Profiel 2AB.....	35
Foto 16: Profiel 3AB.....	36
Foto 17: Edgard Erauw (links) en hektor Van Ceulebroeck poseren met naast zich de koe waarop geschreven staat 'Geschonken voor het vaderland'. Foto is genomen op de wapenstilstand in november 1918.....	39

LIJST VAN BIJLAGES

NUMMER BIJLAGE	ONDERWERP	AANMAAKSCHAAL	AANMAAKDATUM	BRONVERMELDING
BIJLAGE 1	Terreingegevens vooronderzoek		24/12/2021	SOLVA
BIJLAGE 2	Fotolijst en plannenlijst		24/12/2021	SOLVA
BIJLAGE 3				
BIJLAGE 4				
BIJLAGE 5				

1 SAMENVATTING

1.1 PLANMATIGE CONTEXT

Gemeente Sint-Lievens-Houtem wenst enkele straten in het dorpscentrum van Letterhoutem te vernieuwen. Het gaat om Letterhoutemdorp, Kerkstraat (partim) en Bakkerswegel. De werken betreffen voornamelijk de herinrichting van de wegenis en rioleringen. Voorts worden ter hoogte van de kerk enkele bestaande parkeerzones opnieuw aangelegd.

Er werd reeds een archeologienota bestaande uit een bureauonderzoek opgesteld. Voor wat betreft het **historisch centrum** zelf konden de onderzoeksvragen op basis van het bureauonderzoek onvoldoende en slechts hypothetisch beantwoord worden. Het aantreffen van archeologische sporen en het bijhorend wetenschappelijk onderzoekspotentieel is reëel ter hoogte van **Letterhoutemdorp** en een deel van de **Kerkstraat**. Het uitgevoerde bureauonderzoek liet niet toe voldoende de impact van de werken op het hypothetisch aanwezige archeologisch erfgoed in te schatten en er maatregelen voor te bepalen. Een degelijke inschatting van eventuele aanwezigheid, diepte, aflijning, densiteit, ... kon pas gemaakt worden met een aanvullend vooronderzoek met ingreep in de bodem. De overige zones van het projectgebied (Bakkerswegel) lijken een lage tot zeer lage archeologische waardering te hebben. Anders dan in de dorpskern zijn er geen sporen te verwachten die in directe relatie staan met het ontstaan en de genese van het dorp.

Deze nota vormt het verslag van het proefputtenonderzoek in Letterhoutemdorp en de Kerkstraat.

1.2 WETTELIJK KADER

De zone bevindt zich buiten een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 3000 m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen** voor de heraanleg van wegenis en rioleringen. Er zijn voor dit dossier gene vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.¹

1.3 RESULTATEN

-Letterhoutemdorp: in deze straat zijn er **geen aanwijzingen** dat er **relevante sporen te verwachten** zijn ifv dorpsgeschiedenis. De enige uitzondering hierop is een fragmentarisch bewaarde gracht in proefput IV. In de proefputten 4, 5 en 6 zijn **postmiddeleeuwse straatniveaus en ophogingen** teruggevonden. Uit de hellingsgraad van de straat en de zichtbare hoogteverschillen blijkt dat de straat ten dele is geërodeerd. De opvullingspakketten e.g. vermoedelijk puin van afgebroken kerk dienden ter egalisatie van het terrein op het moment dat de straat met kasseien werd verhard. De erosie ten gevolge van het onverharde wegdek heeft er wellicht toe geleid dat de oudere sporen hetzij afwezig, hetzij verdwenen zijn door erosie. De verwachting in deze zone ten aanzien van oudere sporen is bijgevolg bijzonder laag. Indien er al oudere sporen bewaard zouden gebleven zijn, zullen deze wellicht zo **fragmentair** bewaard zijn, dat de onderlinge samenhang **moeilijk te begrijpen** zal zijn. De opgegraven straatniveaus corresponderen met de situaties zoals die gekend is van de historische kaarten. Bij uitbreiding kan gesteld worden dat het **kennispotentieel in de huidige straten bijzonder laag is**. De erosie tijdens de onverharde wegfase heeft een groot deel van het bodemarchief uitgevaagd. **Bijkomend onderzoek** op de straatniveaus zal **bovendien weinig tot geen aanvullende informatie** opleveren ten aanzien van de gegevens die gekend zijn van de historische kaarten.

-Kerkstraat: In de proefput in de Kerkstraat zijn postmiddeleeuwse wegniveau's en opvullingslagen aangetroffen. Onder deze lagen is een oudere uitgraving aanwezig die niet gedateerd kon worden. Binnen

¹ Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0 van 1 april 2019.

het gabarit van de geplande werken zijn geen sporen aangetroffen die relevante inzichten verschaffen in de dorpsvorming van Letterhoutem.

-Parking en buffergracht: Op deze plaatsen zijn in de proefputten 2 en 3 sporen uit de volle en/of late middeleeuwen teruggevonden. Deze sporen kunnen meer informatie verschaffen over de vorming en de ontstaansgeschiedenis van het dorp en de evolutie ervan naar de huidige inrichting.

2 VERSLAG VAN RESULTATEN

2.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Bekrachtigde archeologienota: ID 19013

Projectcode: 2021G305

Sitecode: 21-LET-LHD

Wettelijk depotnummer: D/2021/12.857/27

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie:

Oost-Vlaanderen, Letterhoutem (Sint-Lievens-Houtem), Letterhoutemdorp, Kerkstraat (Figuur 1 en Figuur 2)

Bounding box:

punt 1: x= 115096.60690674752/y= 179580.7265107031

punt 2: x= 116232.50664266727/ y= 180254.6216722473

Kadastrale gegevens:

Sint-Lievens-Houtem afdeling 3, sectie B, perceel 227h, 228c, 227g, 229f, 230b en openbaar domein (zie

Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.)

Topografische kaart: zie Figuur 1 en Figuur 3

Betrokken actoren:

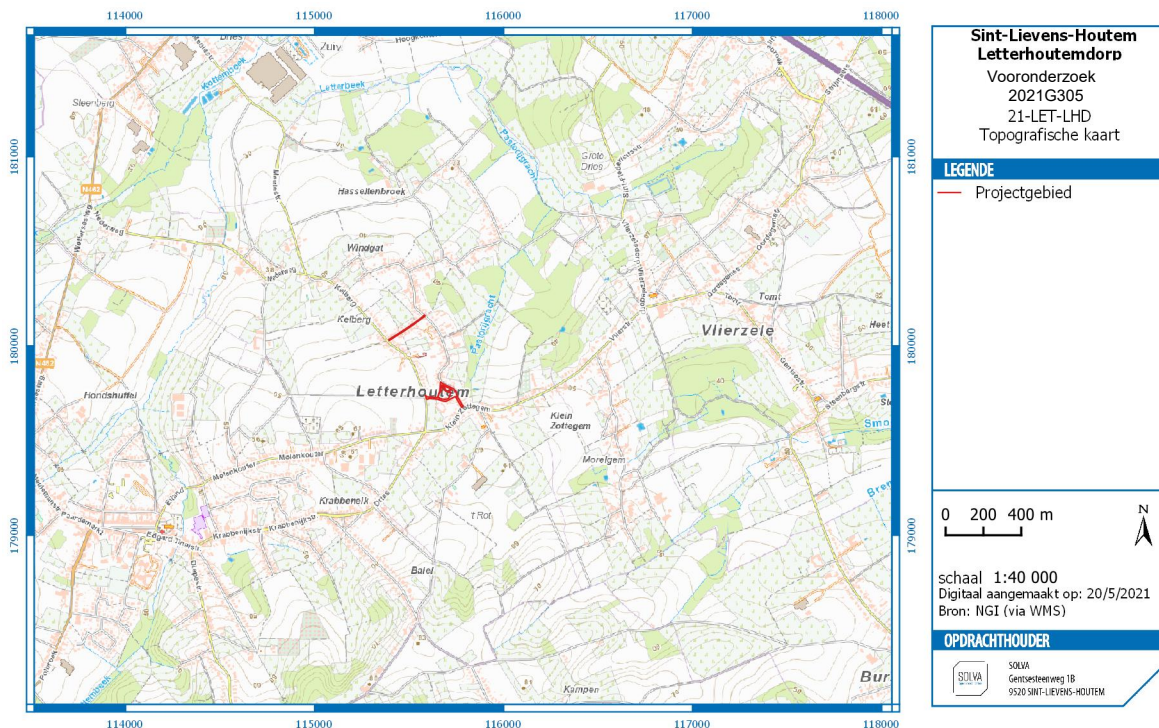
Erkend archeoloog - veldwerkleider: Arne De Graeve

Assistent-archeoloog: Wouter De Maeyer, Ruben Pedé

Redactie: Bart Cherretté

Wetenschappelijke advisering:

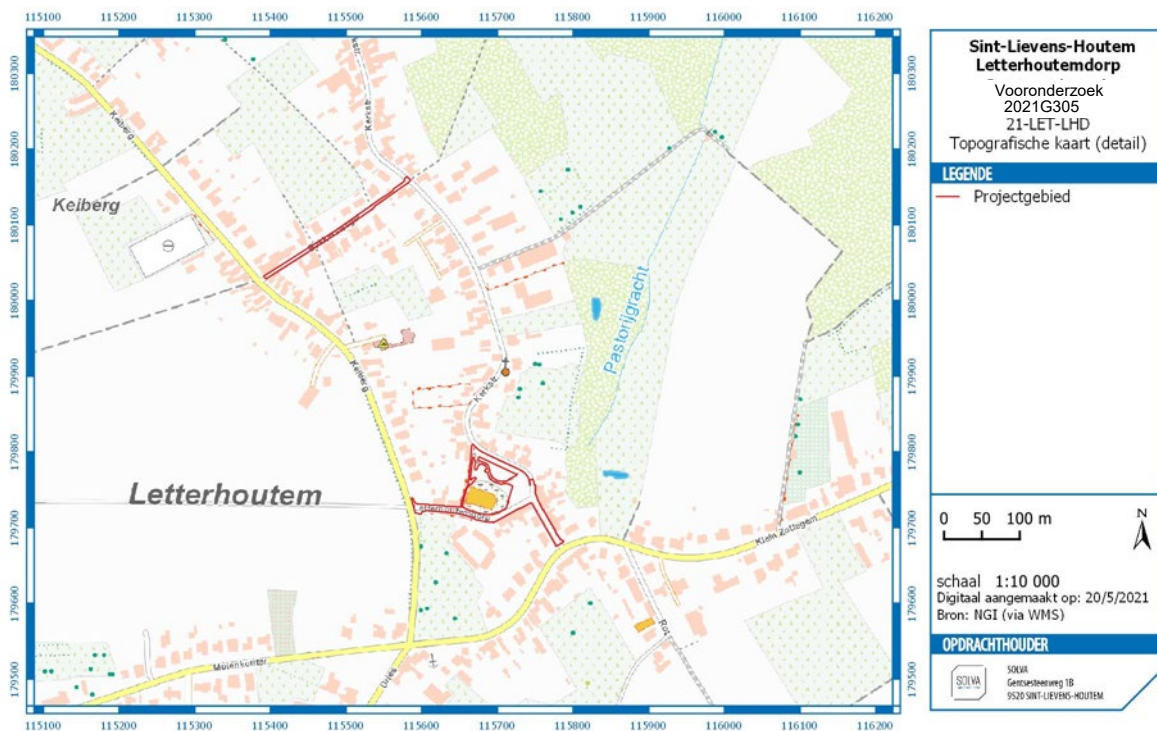
Niet van toepassing

Figuur 1: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.

Figuur 2: Kadastraal plan met situering van het onderzoeksgebied.

Figuur 3: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.

2.1.2 SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Er dient een opdeling gemaakt te worden naar zonering van de werken tussen de historische dorpskern, en de zone daarbuiten. Er is een lage archeologische verwachting voor de zone van de Bakkerswegel. Deze gaat terug op een landwegel, minstens tot de 18de eeuw. De oudere kaarten beelden deze wegel niet af. Deze zone ligt buiten de historische kern en maakte vermoedelijk deel uit van het landelijke gebied rondom de dorpskern. Het wetenschappelijk kennispotentieel binnen het projectgebied situeert zich voornamelijk in relatie tot de historische dorpskern. Deze ligging geeft een archeologisch-historisch potentieel aan het projectgebied. Dorpskernen vormen immers een grote kennislacune binnen de Vlaamse archeologie (cf. Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed). Enkele gelijkaardige projecten hebben recent het archeologisch potentieel van dorpskernen in Zuid-Oost-Vlaanderen aangetoond (Moorseel, Baarddegem...).

De werken zijn van die aard (rioleringsstelsel) dat het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed kan geraakt worden. Archeologische sporen in situ zijn binnen het gabarit van de geplande werken voornamelijk ter hoogte van de huidige dorpskern te verwachten:

1. Letterhoutemdorp:

- Langs de zuidelijke zijde van de huidige parochiekerk kunnen gedeeltes van de voormalige begraafplaats (afbakening (gracht of muur?) kerkhof en begravingen) aangetroffen worden. Middeleeuwse kerkhoven beslaan vaak een grotere oppervlakte dan de huidige. De parochiekerk gaat minstens tot de 12de eeuw terug, mogelijk zelfs tot de vroege middeleeuwen. Dit geldt dus ook voor het bijhorende kerkhof.

- Ten zuiden van Letterhoutemdorp bevindt zich het Sint-Pietershof, voor de eerste keer vermeld op het einde van de 13de eeuw. Gelet op deze datering is het waarschijnlijk dat deze site oorspronkelijk voorzien was van een wal/gracht. Een deel van een gracht is te zien op de postmiddeleeuwse kaarten. Mogelijk is deze opgevulde gracht nog aanwezig in Letterhoutemdorp.

- Ook andere (vroeg-/volmiddeleeuwse?) sporen (nederzettingssporen) die in verband te brengen zijn met de (ontwikkeling van de) dorpskern te Letterhoutem zijn niet uit te sluiten.

2. Kerkplein/recreatiezone:

- Deze zone ligt buiten het huidige kerkhof. Enkele postmiddeleeuwse kaarten duiden echter de volledige hoek ter hoogte van Letterhoutemdorp en Kerkstraat aan. Ook hier kunnen delen van de voormalige begraafplaats (afbakening (gracht of muur?) kerkhof en begravingen) aangetroffen worden.

- Gelet op de ligging vlakbij de parochiekerk zijn ook andere (vroeg-/volmiddeleeuwse?) sporen (nederzettingssporen) die in verband te brengen zijn met de (ontwikkeling van de) dorpskern te Letterhoutem zijn niet uit te sluiten.

3. Kerkstraat:

- Het bochtige verloop van de straat ten oosten van de parochiekerk is mogelijk te wijten aan de aanwezigheid van een omgrachte site ('t Goed Daerup?) op de terreinen richting de Pastorijgracht. Deze gracht is vermoedelijk een restant van een kleine beekvallei. Het is niet uit te sluiten dat deze waterloop is aangepast in functie van deze omgrachte site. Ter hoogte van het bochtige gedeelte van de Kerkstraat kunnen dus sporen aanwezig zijn die verband houden met deze site.

- Ten opzichte van het gebied rond de parochiekerk dichten we het gedeelte van de Kerkstraat tussen Letterhoutemdorp en Klein Zottegem een iets lagere archeologische verwachting toe. Er zijn aanwijzingen dat het hier steeds om een wegtracé heeft gegaan.

2.1.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

2.1.3.1 VRAAGSTELLING

Concrete vraagstellingen zijn:

- Zijn er archeologische sporen bewaard in het projectgebied?
- Hoe goed zijn de archeologische sporen bewaard?
- Van welke aard zijn deze sporen?
- Naar welke activiteiten verwijzen de aangetroffen sporen?
- Zijn er archeologische sporen uit de verschillende deelperioden van de middeleeuwen (vroeg, volle en late) bewaard?
- Kunnen deze sporen informatie opleveren over de ontwikkeling van het middeleeuwse dorp Letterhoutem?

De specifieke onderzoeksvragen vallen uiteen in twee aspecten:

Ten eerste is er de zone rondom de huidige parochiekerk waar sporen van begraving te verwachten zijn.

- Is er menselijke begraving aanwezig?
- Hoever strekt deze begraving zich uit en wat is de bewaring ervan?
- Kan de aangetroffen begraving informatie verschaffen omtrent de stichting en evolutie van de bidplaats?
- Is een populatieonderzoek aangewezen?
- Zijn er nederzettingssporen uit de vroeg/volle/late middeleeuwen aanwezig?
- Zijn er oudere sporen aanwezig?

Ten tweede is er de ruimere zone rondom de kerk waar mogelijke (vroeg?)middeleeuwse nederzettingssporen te verwachten zijn, in het bijzonder ter hoogte van de Kerkstraat en Letterhoutemdorp waar mogelijk structuren aanwezig zijn die verband houden met de omgrachte hoeves (Sint-Pietershof en 't Goed Daerup).

- Zijn er nederzettingssporen uit de (vroeg/volle/late) middeleeuwen aanwezig?
- Kunnen de aangetroffen sporen informatie verschaffen omtrent de stichting en evolutie van Letterhoutem of de omgrachte hoeves?
- Zijn er oudere sporen aanwezig?

2.1.3.2 DE RANDVOORWAARDEN

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in het hoofdstuk 8.6 (proefsleuven en proefputten) van de Code van Goede Praktijk 4.0.

2.1.4 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK

2.1.4.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN –TECHNIEKEN

2.1.4.1.1 STRATEGIE

Een onderzoek met ingreep in de bodem is noodzakelijk aangezien het vooronderzoek tot nu toe (bureauonderzoek) onvoldoende informatie opleverde om een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen omdat informatie over de aanwezigheid, aard en graad van bewaring van archeologische sporen ontbreekt.

Een proefputtenonderzoek zal duidelijkheid verschaffen over de aanwezigheid en de bewaring van eventuele sporen. Aangezien het projectgebied gelegen is binnen de historische kern van Letterhoutem is de verwachting dat er voornamelijk middeleeuwse (grond)sporen zullen aangetroffen worden. De historische kern is op basis van de huidige gegevens vrij goed af te bakenen. **Proefputten op enkele specifieke plaatsen binnen de dorpskern** zullen duidelijk maken of en hoe de archeologische sporen bewaard zijn in relatie tot de middeleeuwse historische kern. Er is een vrij grote kans op het aantreffen van menselijke resten (kerkhof). Aangezien een archeologisch onderzoek hiervan de nodige tijd vergt, is een correcte inschatting van de aanwezigheid en densiteit van begravingen in deze fase prioritair. Een vooronderzoek op terrein zal ook toelaten het potentieel op kenniswinst beter te bepalen, in relatie tot de geplande ingreep.

2.1.4.1.2 METHODEN EN TECHNIEKEN

Op basis van het bureauonderzoek kunnen we in de dorpskern een occupatie sinds de vroege/volle middeleeuwen veronderstellen. In combinatie met een eventuele aanwezigheid van begraving (minstens sinds de volle middeleeuwen?) rondom de parochiekerk wordt het duidelijk dat we voor het Letterhoutemse dorpscentrum een zekere complexiteit in het archeologische record mogen verwachten. Voor de gehanteerde onderzoekstechnieken is hoofdstuk 8.6 van de Code van Goede Praktijk van toepassing. Het gaat bijgevolg om proefputten voor een site met complexe verticale stratigrafie (hoofdstuk 8.6.3).

Gelet op het archeologische potentieel van het projectgebied ter hoogte van de dorpskern en de parochiekerk is het cruciaal om tot een betrouwbare inschatting van het bodemarchief te komen. Er worden in totaal zes proefputten voorzien met een lengte van 4 m en een breedte van 2 m. Twee proefputten zijn optioneel. De locatie en het al dan niet uitvoeren van deze putten zijn afhankelijk van de resultaten van de overige putten.

Specifieke doelstelling per put:

1: Eventuele aanwezigheid middeleeuwse omgrachte site ('t Goed Daerup?), mogelijk is het bochtige verloop van de Kerkstraat een relict van een middeleeuwse omgrachte hoeve op de terreinen richting de Pastorijgracht.

2-5: Begravingen/begrenzing kerkhof of bewoningssporen gerelateerd aan de dorpskern.

6: Aanwezigheid van gedempte gracht rond het Sint-Pietershof?, begravingen/begrenzing kerkhof of bewoningssporen gerelateerd aan de dorpskern.

7-8: Optionele putten, afhankelijk van resultaten overige putten, voornamelijk om de ruimtelijke spreiding van de archeologische sporen verderop in Letterhoutemdorp en Kerkstraat in te schatten in het geval de overige proefputten effectief sporen bevatten.

Afhankelijk van de aanwezigheid van begraving zal binnen één van deze proefputten een zone volledig opgegraven worden om op deze wijze een zicht te krijgen op de diepte en dikte van de begraving en de impact van de werken te bepalen. De overige putten dienen louter als evaluatie, voornamelijk om de aanwezigheid en bewaring van archeologische sporen en de diepte van het eerste archeologische niveau te achterhalen.

Deze proefputten dienen te worden uitgegraven met een graafmachine met een bak zonder tanden en dit tot onder de huidige bouwvoor of bestaande verharding. Bij het leesbaar maken van het te registreren grondvlak dient aandacht besteed te worden aan de aanwezigheid van lithische artefacten op dit niveau. Een prehistorische site is weinig waarschijnlijk maar momenteel niet uit te sluiten.

2.1.4.2 INPLANTINGSPLAN VAN DE PROEFPUTTEN

De proefputten zijn zo aangelegd dat ze een evaluatie toelaten van het aanwezige archeologische erfgoed in relatie tot de vooropgestelde vraagstelling (Figuur 4).

Figuur 4: Locatie van de proefputten in het dorpscentrum van Letterhoutem.

2.1.4.3 BESCHRIJVING VAN DE OPENEGEGDE OPPERVLAKTE

Proefput 1: 9m²

Proefput 2: 4,7m²

Proefput 3: 9,1m²

Proefput 4: 12,3m²

Proefput 5: 12,6m²

Proefput 6: 11,3m²

Proefput 7 en 8 waren optionele proefputten die omwille van de resultaten in de overige proefputten niet zijn aangelegd.

2.1.4.4 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE SELECTIE VAN VONDSTEN

Tijdens het terreinwerk is geen selectie gebeurd bij het recupereren van de vondsten. Om een zo compleet mogelijk beeld van de site en de archeologische restanten te verkrijgen, is **alles** verzameld, voorzien van een vondstnummer (= uniek volgnummer) en opgenomen in de **SOLVA**-Archeologiedatabank.

2.1.4.5 *MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE STAALNAME*

Bij enkele sporen is een staalname gebeurd van organisch materiaal in functie van een eventuele radiokoolstofdatering. De staalnames zijn voorzien van een staalnummer (= uniek volgnummer) en opgenomen in de [SOLVA](#)-Archeologiedatabank.

2.1.4.6 *BESCHRIJVING VAN HET GEBRUIKTE MATERIAAL*

De afgraving gebeurde met een graafmachine met een platte bak van 1,8 m breed. De foto's zijn genomen met een Canon EOS 200D. De vondsten zijn per laag gerecupereerd en in vondstzakjes gestoken. Deze werden onmiddellijk voorzien van een uniek volgnummer (= vondstnummer). Het digitaal inmeten van de sporen en het bepalen van de hoogte van het terrein en de afgegraven niveaus (in TAW) werden gedaan met een totaal station (Trimble S5 en Trimble R6 GNSS). De registratie van de archeologische sporen gebeurde met een tablet met een *Filemaker 15 go app*.

2.1.4.7 *BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN EVENTUELE AFWIJKENDE METHODIEK EN VAN EVENTUELE BIJSTELLINGEN VAN DE OORSPRONKELIJKE STRATEGIE*

Niet van toepassing.

2.1.4.8 *ZONES WAAR BEHOUD IN SITU GEBEURDE*

In de proefputten werd afgegraven tot op het eerste relevante archeologisch niveau. In functie van de vraagstelling werd van de dieper liggende sporen plaatselijk een evaluatie gemaakt. De overige (delen van) sporen zijn *in situ* bewaard.

2.1.4.9 *ASPECTEN WAARVOOR ADVIES VAN SPECIALISTEN WERD INGEWONNEN*

Niet van toepassing.

2.1.4.10 *ASPECTEN WAARVOOR ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING WERD GEVRAAGD*

Niet van toepassing.

2.2 ASSESSMENTRAPPORT

2.2.1 BESCHRIJVING VAN DE AARDKUNDIGE OPBOUW VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

Het projectgebied is gelegen binnen een zone die reeds honderden jaren (intense) antropogene bewoning heeft gekend. De onderzoekzone is momenteel in gebruik als parking, groenzone en rijweg. Het merendeel van het onderzochte gebied is bijgevolg verhard, met uitzondering van de groenzone ten noorden van de kerk (Kerkstraat). Er zijn dan ook geen volledig intacte bodemprofielen meer bewaard gebleven in het grootste deel van het onderzoeksgebied, wat een impact heeft op de verwachting ten aanzien van antropogene activiteiten die zich enkel op het looppniveau hebben afgespeeld e.g. steentijdsites. Vooral in de zone ten zuiden van de Heilige Kruisverheffingskerk (Letterhoutemdorp) zijn er aanwijzingen dat er een heel stuk van het origineel bodemprofiel verdwenen is. Deze straat is wellicht lange tijd in gebruik geweest als (onverharde) weg. In combinatie met de behoorlijke hellingsgraad heeft dit tot een aanzienlijke uitslijting en dus erosie geleid (infra). In de groenzone ten oosten van de Kerk (proefput 2) is mogelijk een deel van het bodemprofiel bewaard (Figuur 11 en Foto 4). Il-4 is een mogelijke akkerlaag/landbouwlaag die zich gevormd heeft boven enkele kuilen.

In totaal zijn er 18 profielen gezet verspreid over de zes werkputten (Figuur 5). Omdat bijna alle profielen enkel antropogene pakketten tonen, zijn deze slechts in beperkte mate relevant voor de beschrijving van de aardkundige opbouw van het projectgebied. De afzonderlijke profielen worden besproken per zone in functie van de stratigrafie (hoofdstuk 2.2.2).

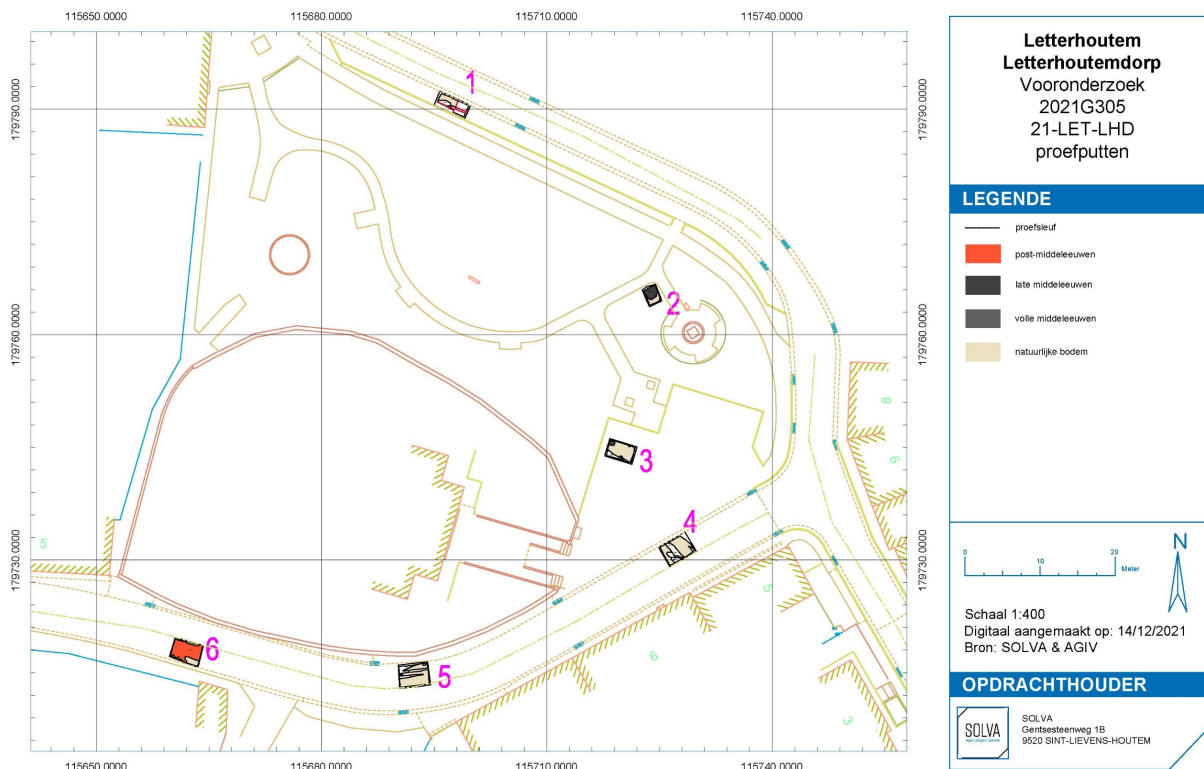
Figuur 5: Situering van de aangelegde profielen.

2.2.2 ASSESSMENT VAN DE SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN

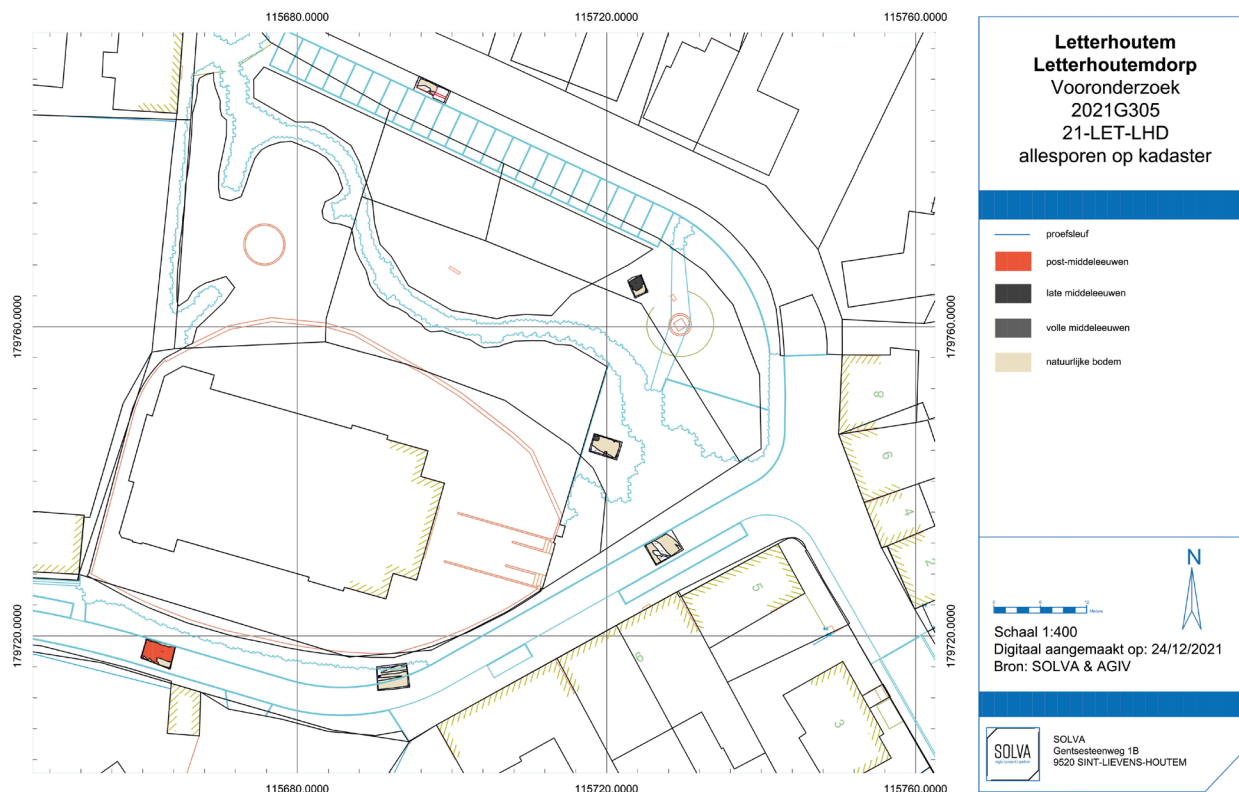
2.2.2.1 INLEIDING

Aangezien het vooronderzoek gesitueerd is op een plaats waar reeds lang historische bewoning is gekend, is het geen verrassing dat er in alle sleuven antropogene sporen zijn teruggevonden. In totaal zijn er 37 afzonderlijke spoornummers toegekend, verspreid over de zes proefputten (Figuur 6 en Figuur 7).

Het merendeel van de sporen is te linken aan (relatief recente) straatniveau's die voorafgaan aan de verharding en dus consolidatie van de straten in Letterhoutem. Een kleine minderheid aan sporen (te situeren aan de oostzijde van de kerk) is te linken aan oudere occupaties. Het vooronderzoek gaf maar in beperkte mate informatie over de ouderdom van de aangetroffen structuren en sporen.

Figuur 6: Niet-gefaseerde allensporenkaart.

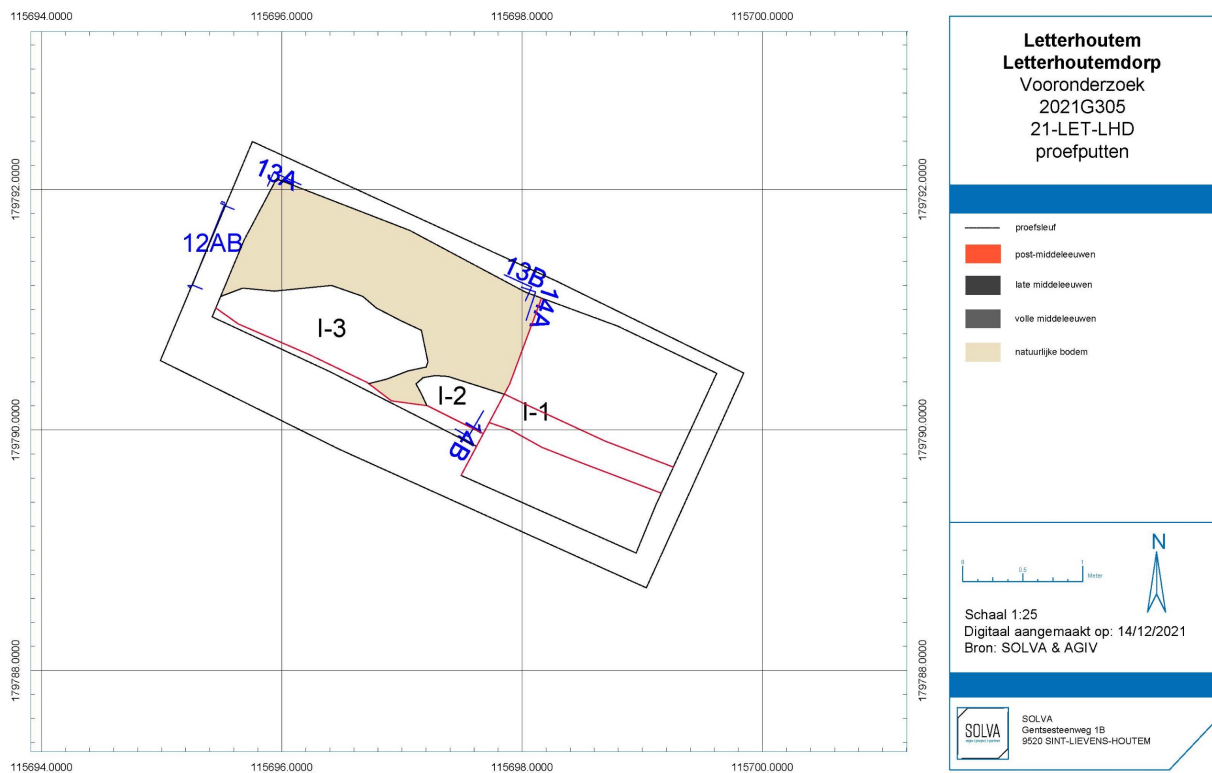

Figuur 7: Allesporenkaart op het kadaster.

2.2.2.2 PROEFPUT 1

Proefput 1 situeert zich in de Kerkstraat (Figuur 6). De proefput had tot doel om een eventuele aanwezigheid van de middeleeuwse omgrachte site (*'t Goed Daerup?*) vast te stellen. Mogelijk is het bochtige verloop van de Kerkstraat een relict van deze site op de terreinen richting de Pastorijgracht.

Tegen de verwachting bevonden zich ter hoogte van deze proefput enkele nutsleidingen. Omwille van veiligheidsredenen en de specifieke vraagstelling (lineaire sporen zoals grachten en wegniveaus) van de proefput, is slechts een deel ervan verder afgegraven (Figuur 8).

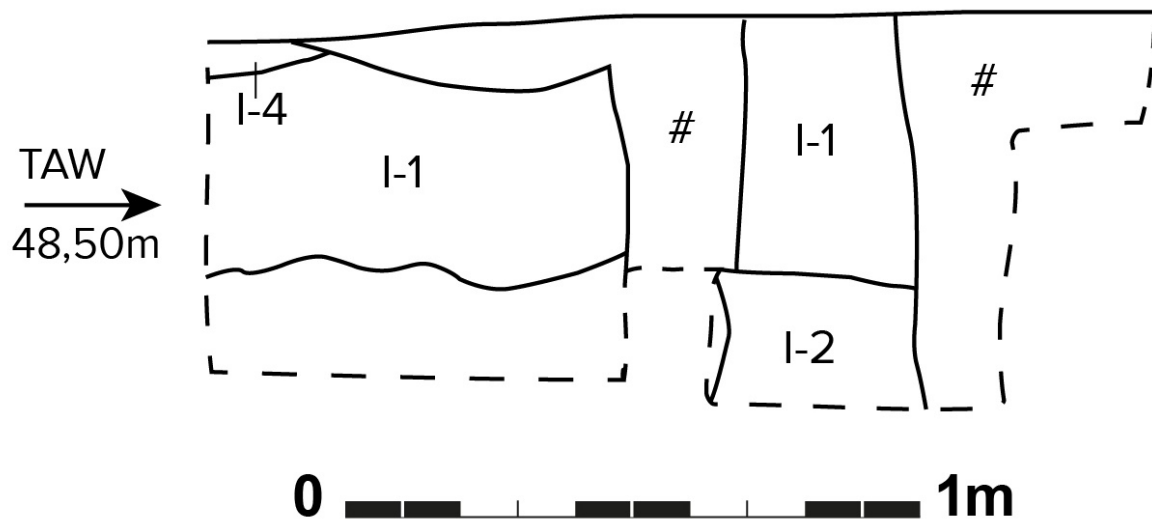
Figuur 8: Grondplan van proefput I.

Foto 1: Proefput 1, gezien vanuit het noordwesten.

Foto 2: Proefput 1 profiel 14AB.

Figuur 9: Tekening van profiel 14AB.

Onder de bestaande verharding situeert zich een compact groenig bruin laagje dat als wegniveau te interpreteren is (I-4) (Figuur 9 en Foto 2). Eronder ligt I-1, een donkergrijze, matig gereduceerd pakket, vermengd met witte/lichtgrijze vlekjes en laagjes. Deze laag bevat verspreid keien en brokjes kalkzandsteen. Vermoedelijk gaat het hier om een combinatie van wegniveaus en ophoging.

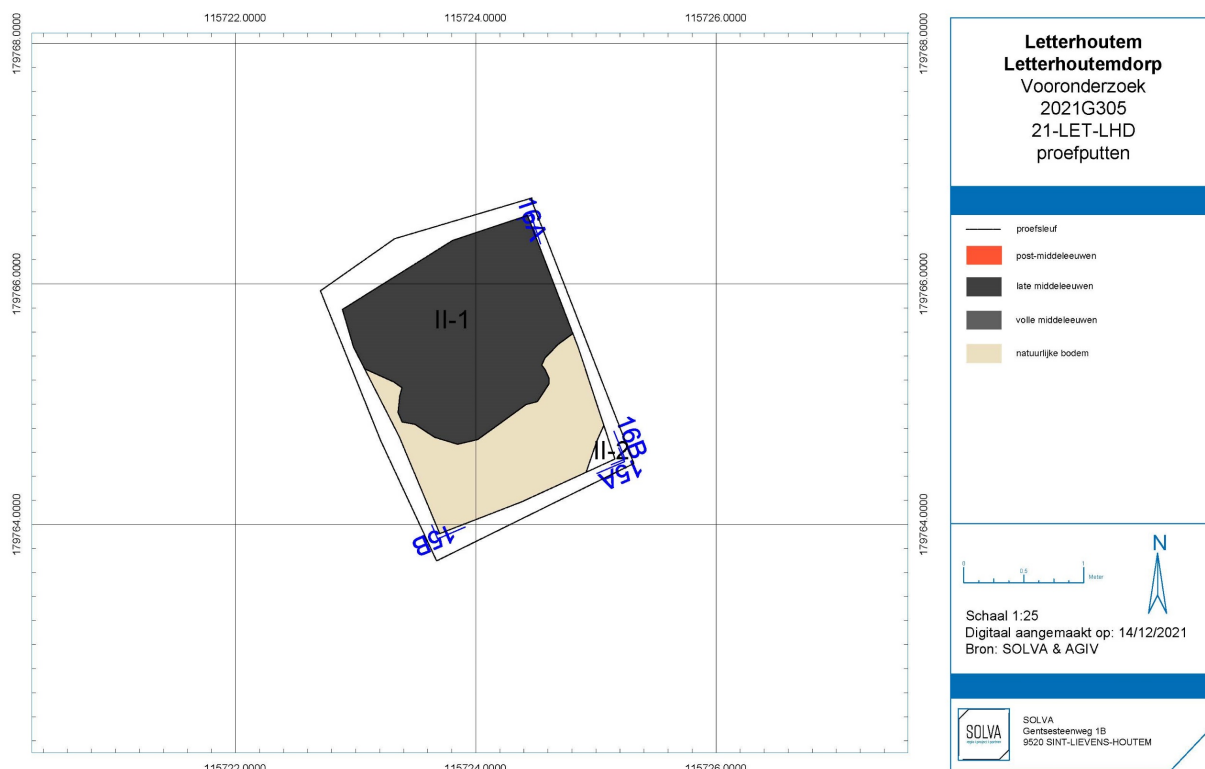
Onder deze lagen en uitgegraven in de natuurlijke bodem zijn kuilen I-2 en I-3 aanwezig, beide bestaande uit grijze, gereduceerde zandleem. Vanwege het beperkte ruimtelijk inzicht en de onduidelijke afbakening is het mogelijk dat beide deel zijn van één grote kuil.

De natuurlijke bodem bestaat uit gereduceerde, brokkelige zandleem.

In deze proefput zijn geen vondsten gedaan.

2.2.2.3 PROEFPUT 2

Deze proefput ligt in de groenzone ten oosten van de parochiekerk (Figuur 4). Omwille van logistieke redenen is de locatie van de proefput licht opgeschoven in noordoostelijke richting. De vraagstelling rond deze zone betreft de aanwezigheid van eventuele begravingen/begrenzing van het kerkhof of bewoningssporen gerelateerd aan de dorpskern.

Figuur 10: Grondplan van proefput 2.

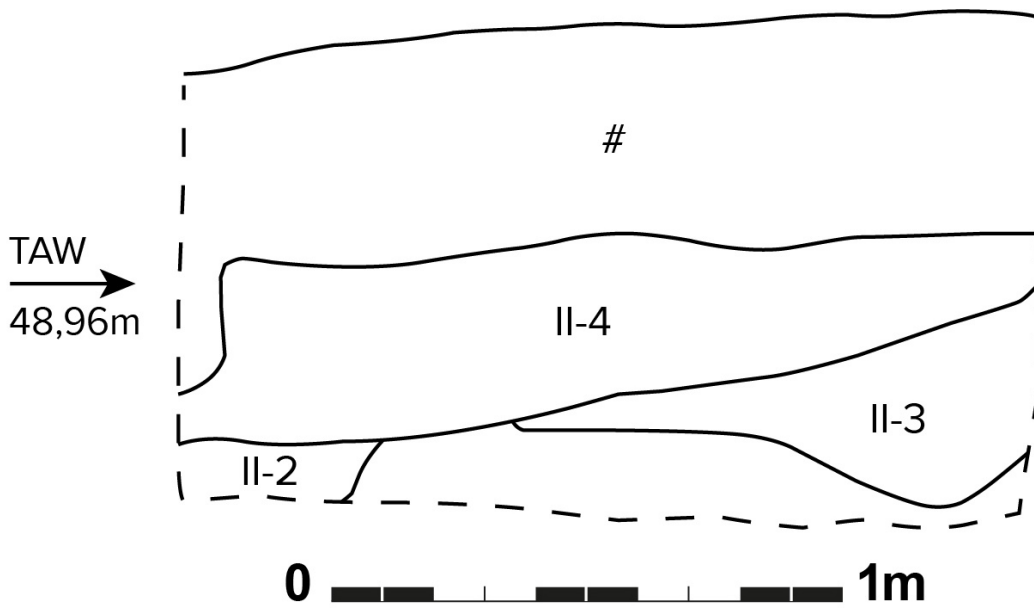

Foto 3: Proefput 2, gezien vanuit het noordwesten.

De natuurlijke bodem bevindt zich ongeveer 60-80cm onder het maaiveld en bestaat uit een bruingele, vrij sterk gebioturbeerde zandleem. Hierin zijn verschillende sporen uitgegraven die allen een vrij gelijkaardige vulling hebben (Foto 3 en Figuur 11). Het gaat om donkergrijze tot grijsbruine zandleem, vermengd met vlekjes natuurlijke bodem, spikkels en brokjes houtskool, verbrande leem en baksteen. II-1 lijkt een grote afgeronde kuil te zijn. II-2 en II-3 zijn slechts voor een klein deeltje aangesneden, mogelijk gaat het ook om kuilen. II-1 bevat enkele wandscherven in lokaal, gedraaid, rood en grijs aardewerk. Deze zijn te plaatsen in de periode van het einde van de 12de tot de 16de eeuw. Boven deze uitgravingen ligt II-4, een gebioturbeerde, donkerbruine laag, mogelijk een akkerlaag. Spoor II-2 en II-3 leverden geen vondsten op, maar zijn omwille van het gelijkaardig uitzicht vermoedelijk in dezelfde periode als II-1 te plaatsen.

Foto 4: Proefput 2 profiel 15AB.

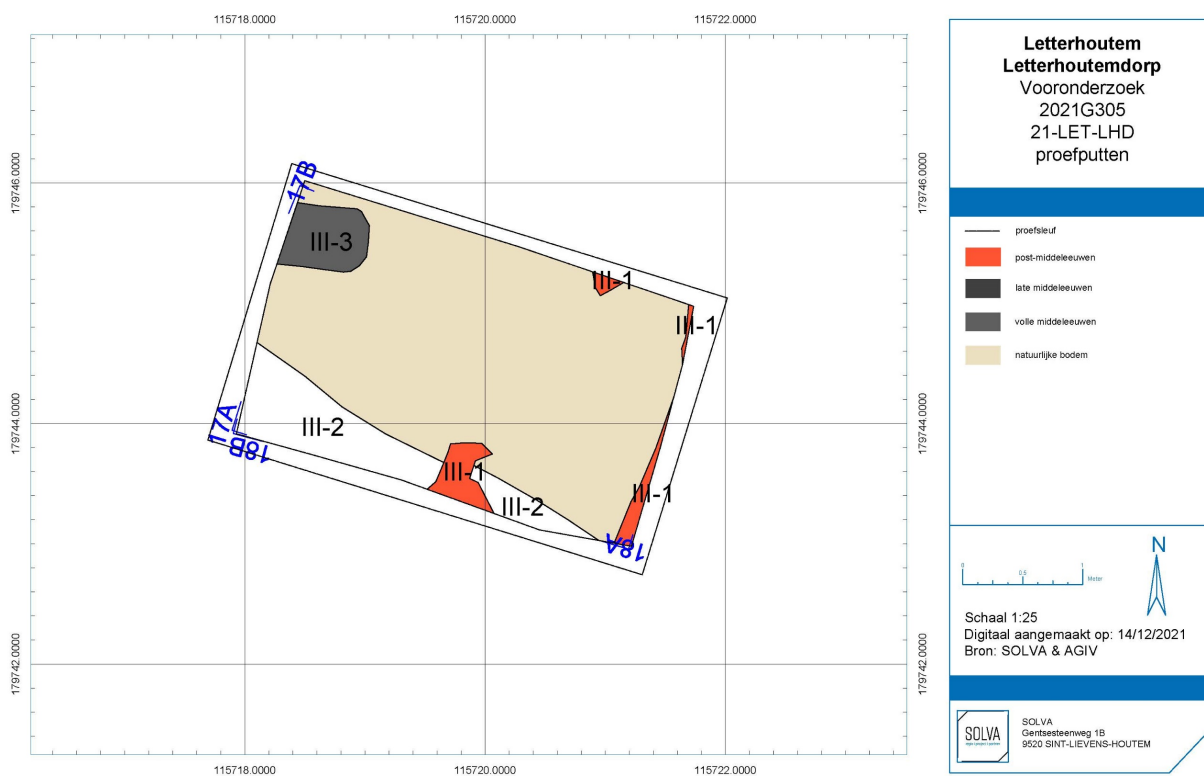

Figuur 11: Tekening van profiel 15AB.

2.2.2.4 PROEFPUT 3

Proefput 3 bevindt zich op de parking ter hoogte van de parochiekerk (Figuur 4). De vraagstelling rond deze zone betreft de aanwezigheid van eventuele begravingen/begrenzing van het kerkhof of bewoningssporen gerelateerd aan de dorpskern.

De dikte van de bestaande (verharde) opbouw bedraagt 30-60cm. Hieronder situeert zich, vooral in het zuidoostelijke deel van de proefput, een gereduceerde, donkergrijze laag (III-1) die dikker wordt in oostelijke richting. Ze bevat bouwpuin van baksteen, kalkmortel, ijzerzandsteen en kalkzandsteen. Wellicht is deze laag ook te linken aan sporen in proefput 4 (infra.). In III-1 zijn een teil, een kan/kruik in lokaal, gedraaid, rood aardewerk en een koffiekop in faience fine gevonden. Deze vondsten dateren tussen de tweede helft van de 18de tot de 19de eeuw. Tussen de bestaande opbouw en III-1 ligt een laagje bouwpuin (III-4), bestaande uit brokjes baksteen, kalkmortel, kalkzandsteen en ijzerzandsteen. Onder laag III-1 ligt de licht gereduceerde natuurlijke bodem waarin enkele sporen zijn uitgegraven met een sterk gelijkende vulling van grijze zandleem met spikkels houtskool en verbrande leem. III-2 is waarschijnlijk de aanzet van een kuil of greppel met een NW-ZO oriëntatie. III-3 is een kuil met rechte wanden en een vlakke bodem (Foto 6 en Figuur 13). Deze kuil bevat twee scherven lokaal handgevormd aardewerk die in de 9de tot eerste helft 12de eeuw te dateren zijn. In geen van beide sporen (III-2 en III-3) is menselijk botmateriaal aangetroffen.

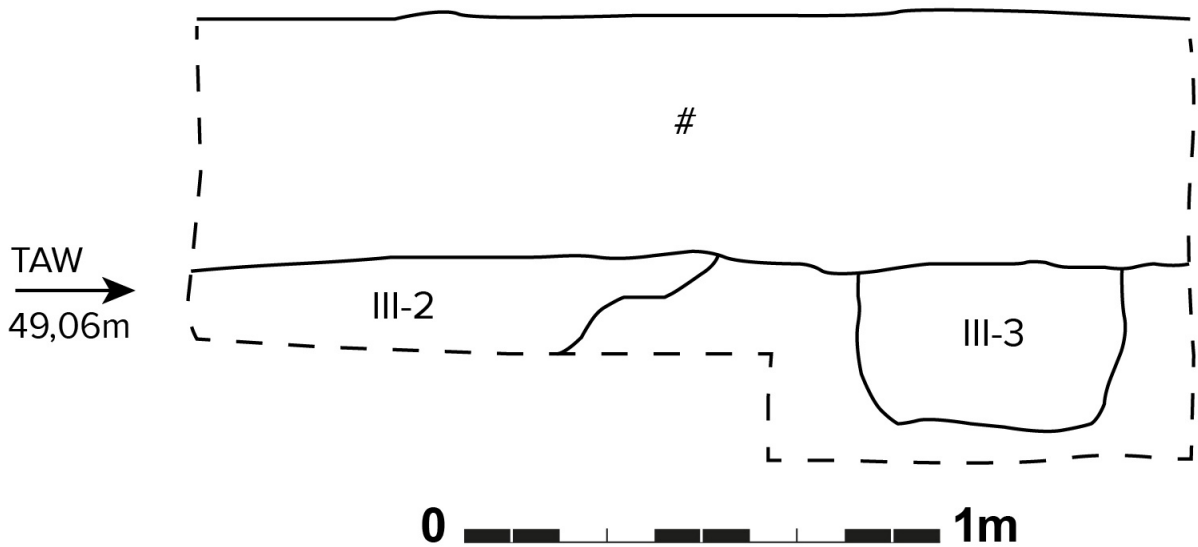
Figuur 12: Grondplan van proefput 3.

Foto 5: Proefput 3, gezien vanuit het zuidoosten.

Foto 6: Proefput 3 profiel 17AB.

Figuur 13: Tekening van profiel 17AB.

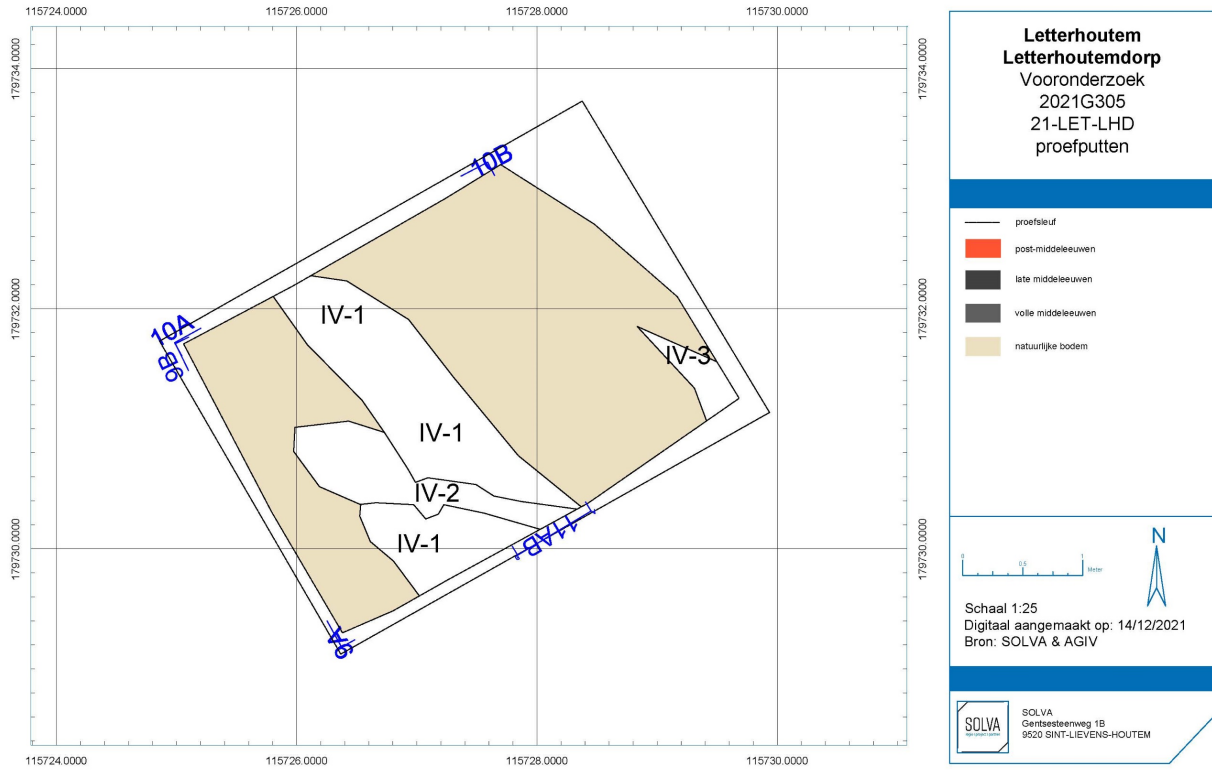
2.2.2.5 PROEFPUT 4

Deze proefput is gelegen ten zuidoosten van de kerk in de rijweg van de straat Letterhoutemdorp. Deze proefput had tot doel de begravingen en/of begrenzing van het kerkhof af te bakenen en bewoningssporen die te relateren zijn aan de dorpskern te documenteren.

Onmiddellijk onder de betonnen verharding van de straat zat een dunne opmaaklaag van een ouder kasseidek (IV-4). Deze groengelige zandige laag bevatte nog duidelijk de afdrucken van de kasseien. Deze laag is bovenop een vrij heterogene bruinig grijze laag gelegd met brokken kalkmortel en baksteen (IV-5). Vermoedelijk is dit te beschouwen als een egalisatielaag. Onder deze laag zat over de gehele proefput een puinlaag met dikte van ongeveer 20 cm. Deze puinlaag (IV-6) komt ook terug in proefput 5 en proefput 3. De laag bestaat uit zeer veel brokken baksteen, kalkmortel, leisteen, kalkzandsteen en Doornikse kalksteen. Onder deze laag zat een vrij heterogene donkerbruinige tot zwarte laag met vrij veel brokken baksteen en kalkmortel (IV-7). Deze laag bevatte een vlakdekkend oranje fragment industrieel steengoed dat versierd was met en blauwe lijn. Dit aardewerk is te dateren tussen het begin van de 18de eeuw en de eerste helft van de 20ste eeuw. laag IV-7 ligt bovenop een 30-40 cm dikke, vrij zandige laag: IV-8. Deze vrij heterogene donkergrijzige laag bevat nog vrij veel baksteen brokken en kalkmortelbrokken, maar is toch een stuk fijner qua matrix dan de bovenliggende lagen. Uit deze laag is een houtskoolstaal genomen met het oog op een ¹⁴C-datering. Deze laag dekt de sporen IV-1, IV-2 en IV-3 af (Foto 8 en Foto 9).

Spoor IV-1 en spoor IV-2 hebben beiden een lineair NW-ZO verloop, waarbij IV-2 het oudere spoor IV-1 oversnijdt. Spoor IV-1 is vrij heterogeen donker grijs met vlekken donker groenig grijs met zeer weinig spikkels baksteen en kalkmortel. Sporadisch zijn er in de vulling ook twijgjes en takjes te zien. Dit spoor heeft een onregelmatige onderkant, maar is door zijn lineaire karakter wellicht te beschouwen als een gracht (Figuur 16). Dit spoor wordt oversneden door IV-2. Dit spoor is opgevuld met vrij fijn puin en is wellicht een opgevuld karrenspoor. Ook spoor IV-3 is een karrenspoor. Bij afgraven leken de karrensporen een bocht te maken die het verloop van de huidige straten ongeveer benaderde. Dit wordt bovendien ook bevestigd door de aanwezigheid van de karrensporen in de twee haaks op elkaar staande profielen 9AB en 10AB.

Door het gebrek aan vondsten is het niet mogelijk om het oudere spoor IV-1 of de karrensproen nauwkeurig te dateren.

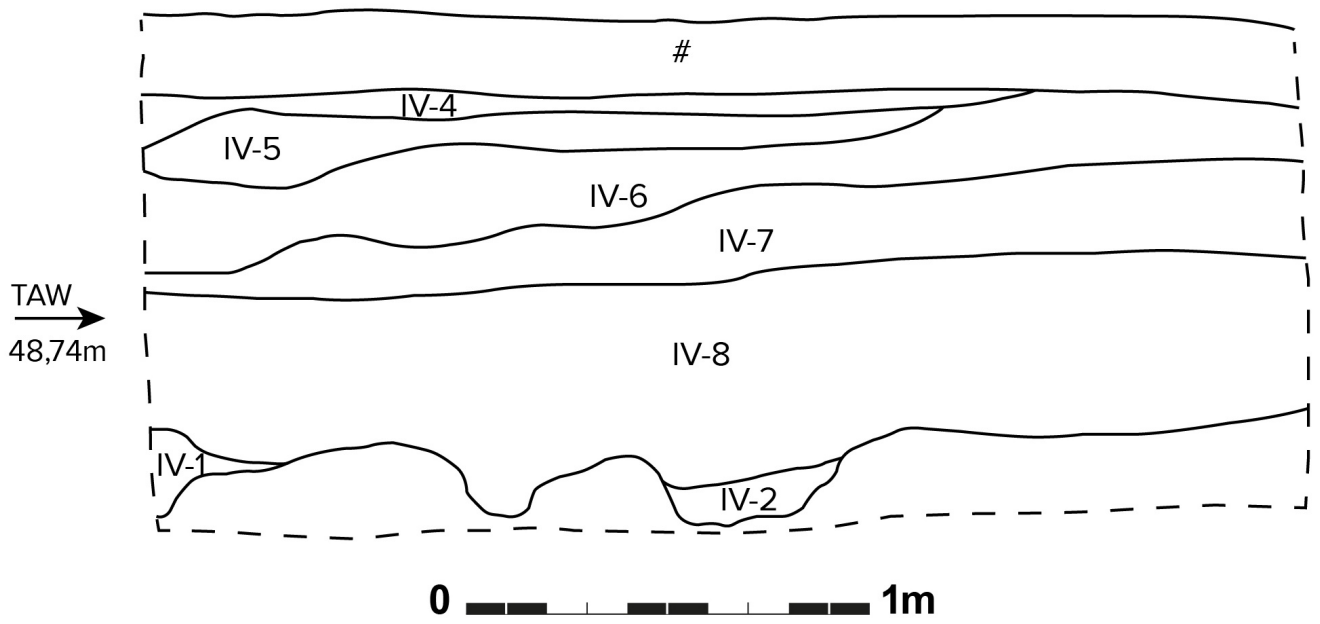
Figuur 14: Grondplan van proefput 4.

Foto 7: Grondplanfoto van proefput 4.

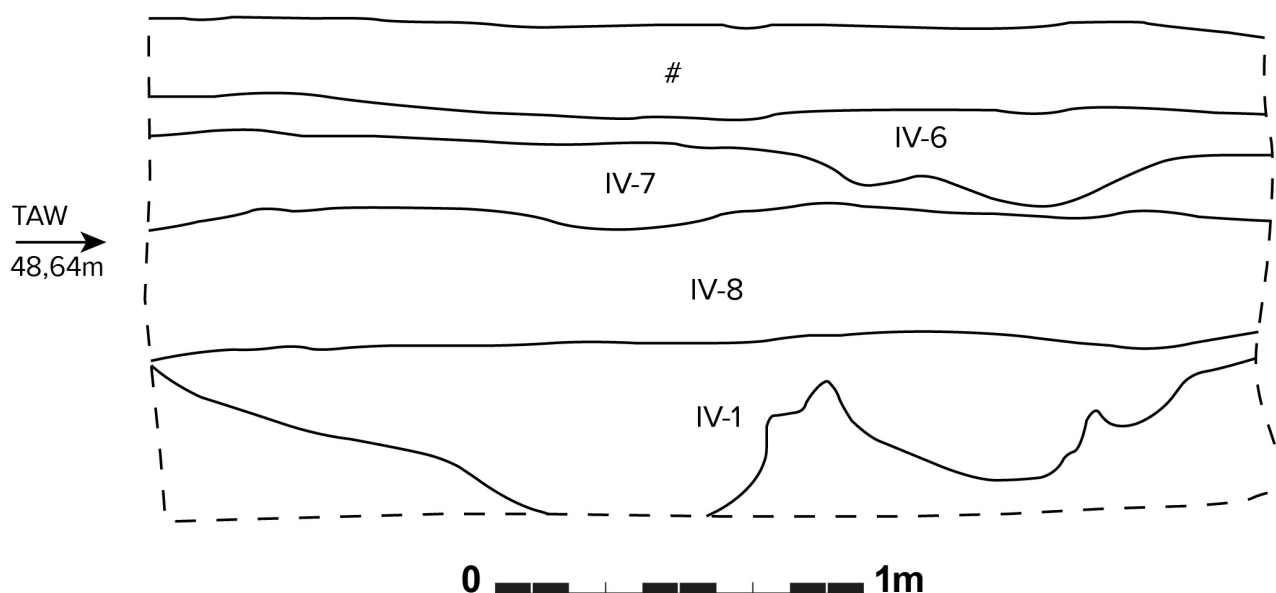
Foto 8: Profiel 9AB.

Figuur 15: Tekening profiel 9AB.

Foto 9: Profiel 10AB.

Figuur 16: Tekening profiel 10AB.

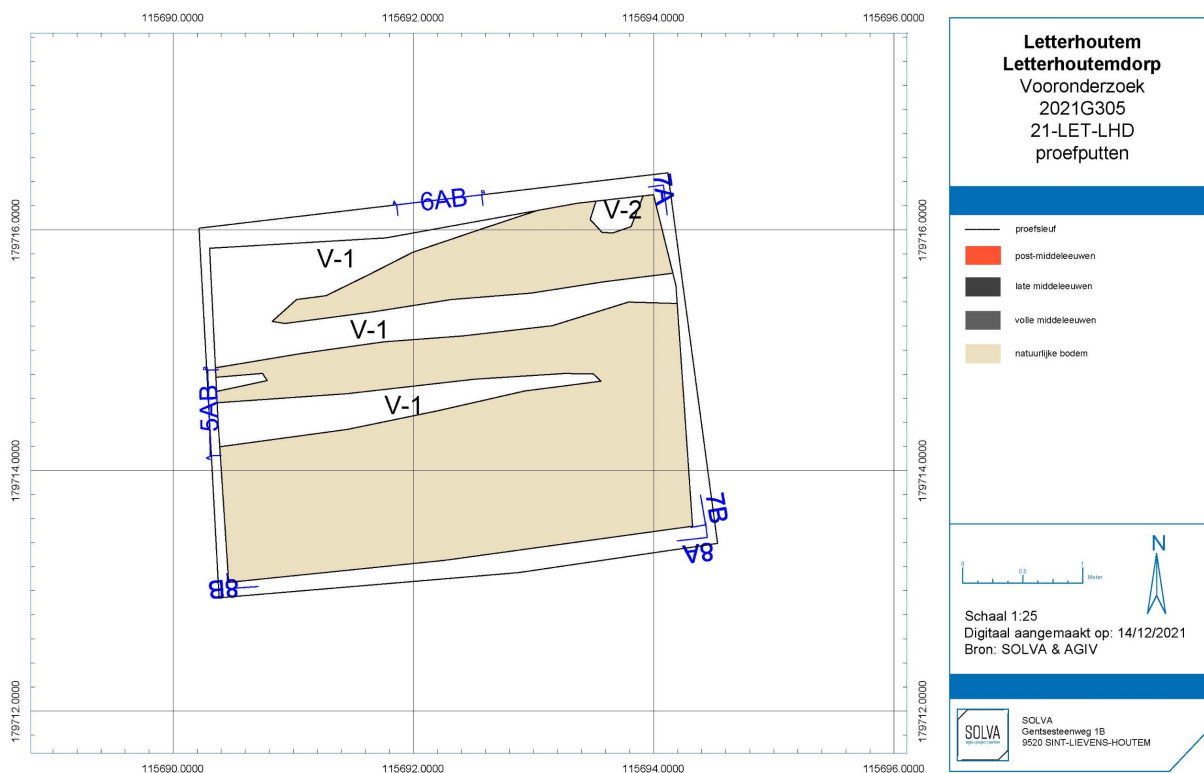
2.2.2.6 PROEFPUT 5

Deze proefput is gelegen ten zuiden van de kerk in de rijweg van de straat Letterhoutemdorp. Deze proefput had tot doel de begravingen en/of begrenzing van het kerkhof af te bakenen en bewoningssporen die te relateren zijn aan de dorpskern te documenteren.

De bodemopbouw van deze proefput correspondeert goed met de opbouw in proefput 4. Onder het huidige betonnen wegdek ligt een heterogeen groengelige zandlaag die als opmaaklaag heeft gediend voor een wegdek in kasseien (V-6). De kasseien zelf zijn verwijderd voor de straat in beton is gegoten. Onder de kasseibaan ligt opnieuw een heterogene puinige laag die wellicht als ophogingslaag te beschouwen is (V-5). Onder deze ophogingslaag steekt net als in proefput vier een grofpuinige laag van ongeveer 20-30 cm dik (V-4). Deze laag bestaat uit zeer veel brokken baksteen en kalkmortel en bevat daarnaast nog talrijke fragmenten leisteen, kalkzandsteen en Doornikse kalksteen. Deze puinlaag dekt een heterogene donkergrijze laag af (V-3). Deze sterk gereduceerde laag bevatte grote stukken balk en andere organische restanten (Foto 12: Detail van houten balk in profiel 8AB. Foto 12). Het is niet helemaal duidelijk hoe deze laag tot stand is gekomen. Mogelijk gaat het om een opvulling van een onverhard (en uitgesleten) straatniveau. Deze laag bevatte aardewerk dat te dateren is tussen het midden van de 18de eeuw en de eerste helft van de 20ste eeuw.

Materiaal	aardewerk_versiering	Aantal
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	glazuur: inwendig mangaan	4
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	kleidecoratie: inwendig slib	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd		1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / grape		1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / teil		1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faïence fine / bord	blauw lijntje met kleine golfjes op de rand	3
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faïence fine / niet gedetermineerd		2

De oudste sporen bestaan uit verschillende parallelle karrensporen die dezelfde oriëntatie volgen als de huidige straat. Deze sporen tekenen zich duidelijk af in de gereduceerde zandleem van de ongestoorde bodem. Wellicht vormen deze sporen het relict van een uitgesleten onverhard wegtracé dat net omwille van het uitslijten nadien is opgevuld en verhard. In één van de sporen is een stuk van een menselijk sleutelbeen aangetroffen. Wellicht afkomstig van het nabijgelegen kerkhof. Hoewel de karrensporen geen dateerbare elementen hebben opgeleverd, zijn ze wellicht niet veel ouder dan de laag waardoor ze worden afgedekt.

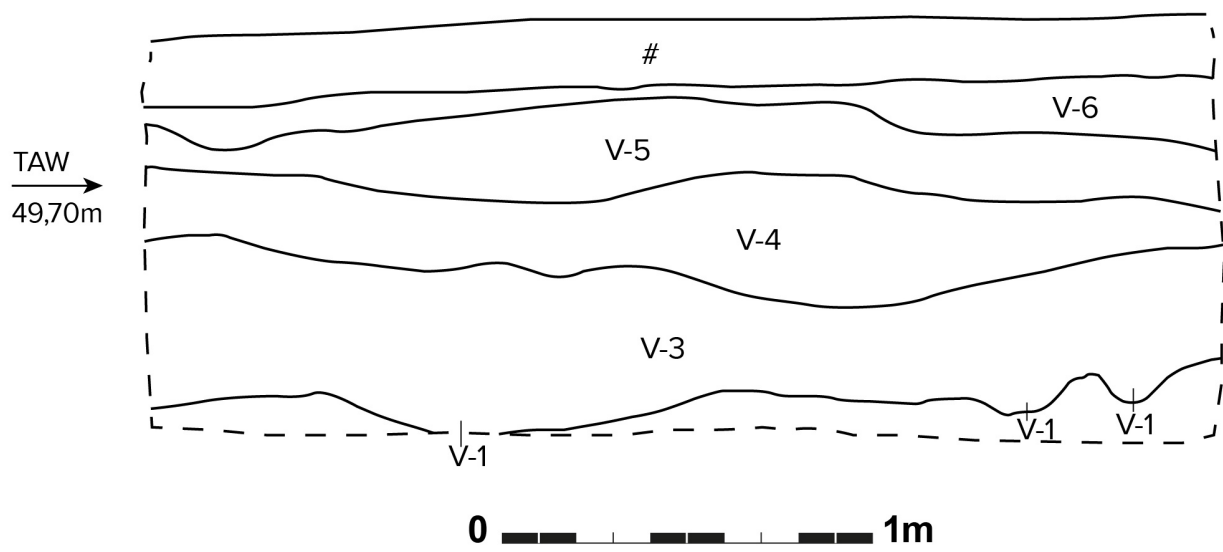
Figuur 17: Grondplan van proefput 5.

Foto 10: Zicht op het grondvlak van proefput 5 gezien vanuit het oosten.

Foto 11: Profiel 7AB.

Figuur 18: Tekening van profiel 7AB.

Foto 12: Detail van houten balk in profiel 8AB.

2.2.2.7 PROEFPUT 6

Proefput 6 ligt ten zuidwesten van de kerk in de rijweg van Letterhoutemdorp. De positie van de proefput is zo gekozen dat ze een evaluatie toelaat van de aanwezigheid van een eventueel gedempte gracht rond het Sint-Pietershof, de hoeve die net ten zuiden van de straat gelegen is, en mogelijk aan de basis lag van het verloop van de straat. Daarnaast had de proefput tot doel om de begravingen en/of begrenzing van het kerkhof af te bakenen en te evalueren of er in deze zone nog (oudere) bewoningssporen te relateren waren aan de dorpskern.

De stratigrafische opbouw van de proefput correspondeert vrij goed met de opbouw in proefput 5 en proefput 4. Net onder de betonlaag zat een opmaaklaag voor kasseien (VI-5) die op een puinige opvullingslaag lag (VI-1). Laag VI-1 bevat post-middeleeuws rood lokaal gedraaid aardewerk en verschillende stukken faience fine. Eén stuk is gemaakt met een uitwendige mal en is aan de buitenkant voorzien met koperhoudend loodglazuur, en in aan de binnenzijde met een rode *slip wash*. Een ander stuk faience fine was voorzien van een groene florale transferprint. Deze vondsten plaatsen de laag tussen het midden van de 18de eeuw en de eerste helft van de 20ste eeuw.

Net als in de andere proefputten zat onder deze opvullings-/ophogingslaag VI-1 ook een sterk puinig pakket: VI-3. In deze puinlaag is postmiddeleeuws rood lokaal gedraaid aardewerk, steengoed en majolica aangetroffen. Dit aardewerk is tussen het begin van de 18de eeuw en het begin van de 20ste eeuw te plaatsen.

Het puinpakket VI-3 lag bovenop de lagen VI-2, VI-10 en VI-11. Deze lagen zijn ontstaan als een ophoging of opvulling van de holle weg. De lagen hebben een sterk heterogeen karakter, wat wellicht te liëren is aan verschillende karrenvrachten die in de uitgesleten holle weg zijn geworpen. Het materiaal uit laag VI-2 correspondeert sterk met het materiaal uit VI-1. Het gaat om postmiddeleeuws rood lokaal gedraaid aardewerk en stukken faience fine, wat de datering ook tussen het midden van de 18de eeuw en de eerste helft van de 20ste eeuw impliceert.

De oudste fase in de stratigrafie omvat de sporen VI-4, VI-5, VI-6, VI-7, VI-8 en VI-9. Het gaat om karrensporen en opvullingen van een onverhard wegdek. Aan de onderzijde van de karrensporen is een dikke laag ijzerconcretie te zien, ontstaan door het gewicht van de karren die de zuurstof uit de bodem hebben geduwd. Op profiel 2AB is duidelijk te zien dat het wegdek afhelt richting het zuidoosten, in de richting van de dorpskern (Figuur 20). Deze hellingsgraad heeft er wellicht toe geleid dat er in perioden van neerslag erosie heeft plaatsgevonden van de weg. In VI-4 zijn verschillende scherven postmiddeleeuws rood aardewerk gevonden (ondermeer een fragment van gedraaide standring en een fragment van een geknepen standvin) en een fragment in post middeleeuws steengoed waar benen en voeten van een persoon op te zien zijn (Foto 13). Dit materiaal is te dateren tussen het begin van de 17de eeuw en het begin van de 19de eeuw.

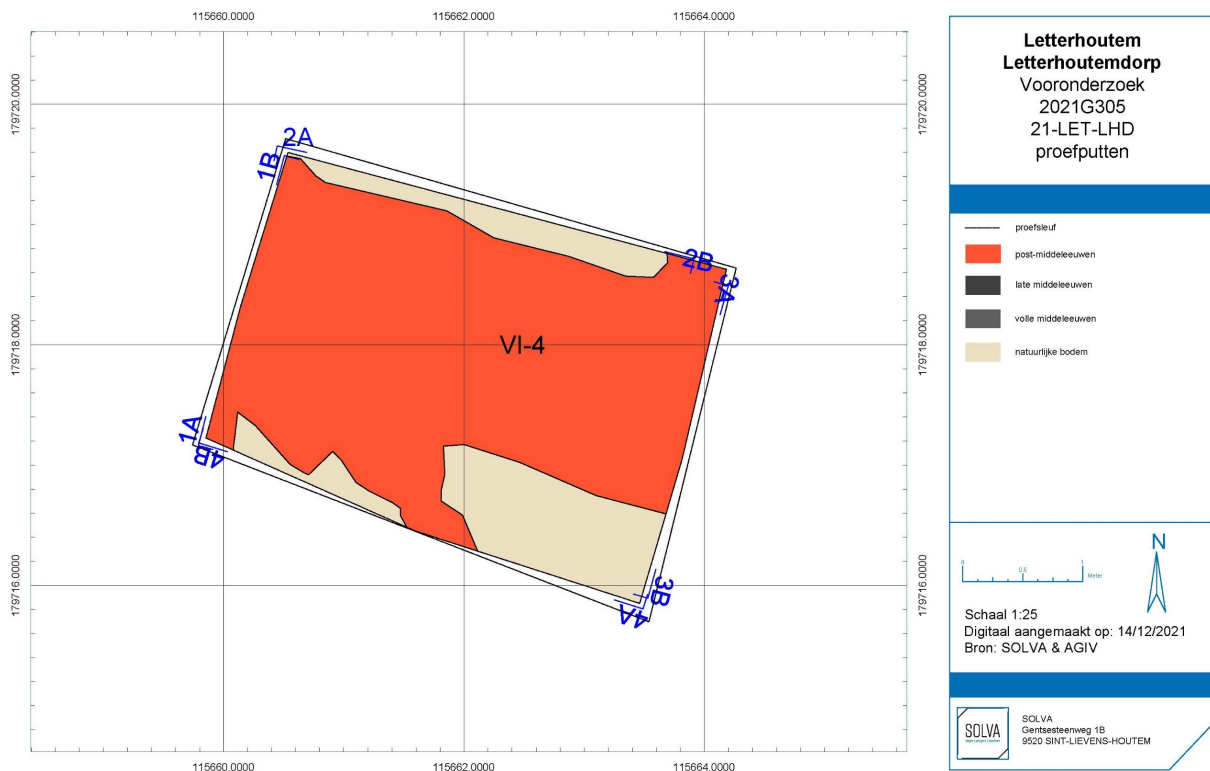
Het materiaal uit deze zone impliceert dat Fase 1 (karrensporen van de weg + opvulling tijdens het gebruik van de weg) wellicht niet zoveel ouder is dan de opvullingsfases die de uitslijting hebben uitgevlakt. Ook de verschillende opvullingsfases (fase 2 = opvulling/ophoging, fase 3 = puinlaag, fase 4= opmaak en opvulling voor kasseiweg) zijn wellicht allemaal ongeveer op hetzelfde moment te situeren.

Foto 13: Scherf 21-LET-LHD-19 uit spoor VI-4.

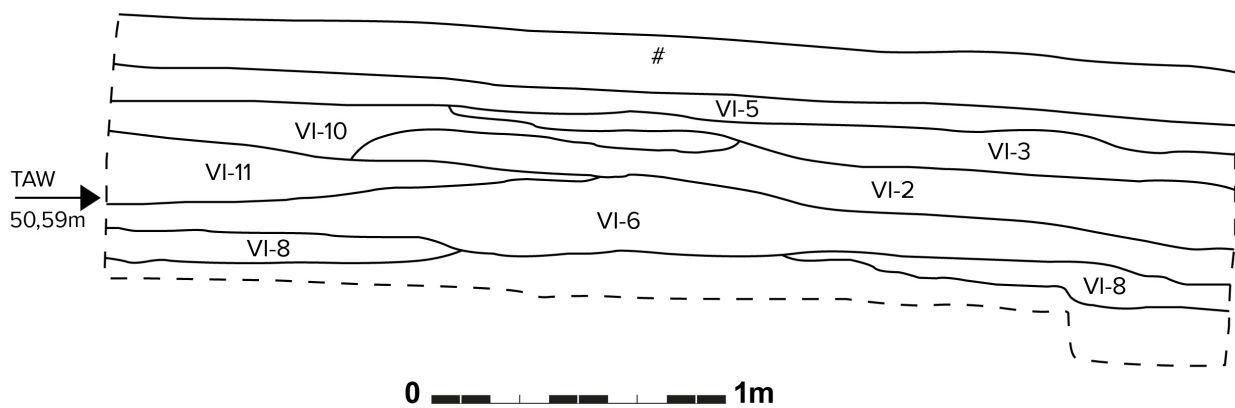
Foto 14: Grondplan foto van proefput 6, gezien vanuit het oosten.

Figuur 19: Grondplan van proefput 6.

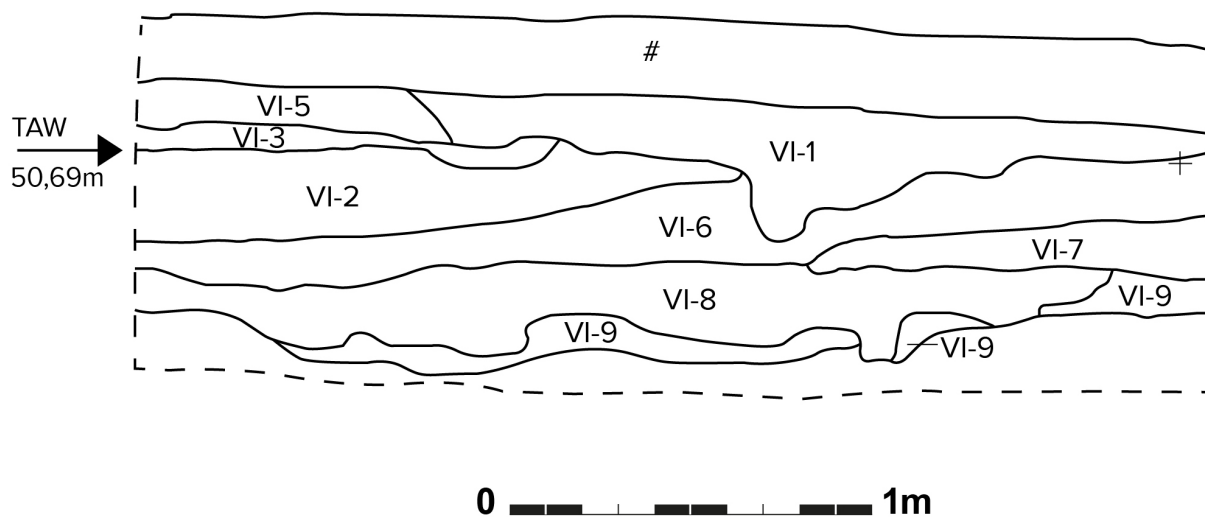
Foto 15: Profiel 2AB.

Figuur 20: Tekening van profiel 2AB.

Foto 16: Profiel 3AB.

Figuur 21: Tekening van coupe 3AB.

2.2.3 ASSESSMENT VAN DE VONDSTEN

Materiaal	Aantal	Eenheid	Vondstnr	Spoornr	Spoorinterpretatie	Datering spoor
Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	4	stuk	3	II-1--	Kuil-ongedefinieerd	1051 AD - 1600 AD
Aardewerk / Middeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuk	3	II-1--	Kuil-ongedefinieerd	1176 AD - 1600 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd	2	stuk	3	II-1--	Kuil-ongedefinieerd	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / koffiekop	1	stuk	4	III-1--	Laag-ongedefinieerd	1751 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd	1	stuk	4	III-1--	Laag-ongedefinieerd	1751 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kan/kruik	1	stuk	4	III-1--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	4	stuk	4	III-1--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / tel	1	stuk	4	III-1--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd	4	stuk	4	III-1--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Bot / Niet gedetermineerd	1	stuk	5	III-1--	Laag-ongedefinieerd	
Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal handgevoerd / niet gedetermineerd	2	stuk	6	III-3--	Kuil-ongedefinieerd	801 AD - 1150 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kachelpan/kom	1	stuk	8	III-4--	Laag-ophoging	1701 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuk	8	III-4--	Laag-ophoging	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Industrieel steengoed / niet gedetermineerd	1	stuk	9	IV-7--	Laag-ongedefinieerd	1701 AD - 1940 AD
Bot / Menselijk bot	1	stuk	10	V-1--	Karrenspeer	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / bord	3	stuk	11	V-3--	Laag-ongedefinieerd	1751 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd	2	stuk	11	V-3--	Laag-ongedefinieerd	1751 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / grape	1	stuk	11	V-3--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	4	stuk	11	V-3--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuk	11	V-3--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuk	11	V-3--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / tel	1	stuk	11	V-3--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd	7	stuk	12	VI-1--	Laag-ongedefinieerd	1751 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd	1	stuk	12	VI-1--	Laag-ongedefinieerd	1751 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd	1	stuk	12	VI-1--	Laag-ongedefinieerd	1751 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	2	stuk	12	VI-1--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / tel	3	stuk	12	VI-1--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Glas / Fles	52	stuk	13	VI-1--	Laag-ongedefinieerd	
Metaal / Ferro / Constructie / Niet gedetermineerd	2	stuk	14	VI-1--	Laag-ongedefinieerd	
Metaal / Ferro / Constructie / Niet gedetermineerd	1	stuk	14	VI-1--	Laag-ongedefinieerd	
Metaal / Ferro / Constructie / Niet gedetermineerd	1	stuk	14	VI-1--	Laag-ongedefinieerd	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd	4	stuk	15	VI-2--	Laag-ongedefinieerd	1751 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	8	stuk	15	VI-2--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	2	stuk	15	VI-2--	Laag-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Bot / Niet gedetermineerd	1	stuk	16	VI-2--	Laag-ongedefinieerd	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Majolica / niet gedetermineerd	1	stuk	17	VI-3--	Laag-ophoging	1501 AD - 1800 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	3	stuk	17	VI-3--	Laag-ophoging	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuk	17	VI-3--	Laag-ophoging	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1	stuk	17	VI-3--	Laag-ophoging	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / tel	1	stuk	17	VI-3--	Laag-ophoging	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd	2	stuk	17	VI-3--	Laag-ophoging	1501 AD - 1940 AD
Metaal / Ferro / Niet gedetermineerd	1	stuk	18	VI-3--	Laag-ophoging	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	8	stuk	19	VI-4--	Weg-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / papkom	1	stuk	19	VI-4--	Weg-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / tel	4	stuk	19	VI-4--	Weg-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd	1	stuk	19	VI-4--	Weg-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd	1	stuk	19	VI-4--	Weg-ongedefinieerd	1501 AD - 1940 AD

Deze tabel geeft een overzicht van de vondsten. Bij het assessment van de vondsten werd per spoor en per materiaal categorie een kwantificatie gemaakt van het aantal stuks of in het geval van sterk gefragmenteerd materiaal het aantal zakken. Bij het aardewerk (n=89) gebeurde een identificatie en een telling van de technische groepen en hierbinnen een identificatie en een telling van de vormtypes. Het gaat uitsluitend om aardewerk dat het resultaat is van huishoudelijk afval. Het betreft voornamelijk aardewerk uit de postmiddeleeuwen. Uit één spoor zijn enkele fragmenten volmiddeleeuws aardewerk gerecupereerd (Proefput 3), en uit een ander spoor fragmenten laatmiddeleeuws aardewerk (proefput 2). Over het algemeen is het aardewerk zeer goed tot goed bewaard.

Er zijn enkele fragmenten dierlijk bot gerecupereerd, en één fragment van een menselijk bot dat wellicht accidenteel in een ophogingslaag terecht is gekomen, vlak naast het kerkhof.

De beschrijving en het verdere assessment van de vondsten zijn besproken in de hoofdstuk 2.2.2. in relatie tot de datering van de sporen.

2.2.4 ASSESSMENT VAN DE STALEN

Materiaal	Aantal	Eenheid	Staalnr	Spoornr	Spoorinterpretatie
Staalname / Houtskool	1	zakken	7	III--3--	Kuil-ongedefinieerd
Staalname / Hout	1	zakken	2	IV--1--	Gracht
Staalname / Hout	1	zakken	1	IV--8--	Laag-ongedefinieerd

Deze tabel geeft een overzicht van de staalnames. Het gaat om een houtskoolstaal en twee houtstalen. Deze zijn momenteel nog niet verder onderzocht, maar kunnen in een later stadium nog aangewend worden voor verder onderzoek.

2.2.5 CONSERVATIE-ASSESSMENT

Alle data, gegenereerd in het kader van dit eindverslag, zijn door **SOLVA** digitaal bewaard op een centrale server. Deze server realiseert dagelijks een “in-huis” back-up en wordt *off-site* gekopieerd. Alle data en rapporten zijn geïntegreerd in de **SOLVA**-Archeologiedatabank en raadpleegbaar. De vondsten zijn gewassen en gedroogd en conform de regels van de Code van Goede Praktijk v4.0 bewaard in het Onroerend Erfgoeddepot van **SOLVA**. De stalen zijn eveneens conform de regels van de Code van Goede Praktijk v4.0 bewaard in het Onroerend Erfgoeddepot van **SOLVA**.

2.2.6 DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

De proefputten tonen aan dat ter hoogte van de huidige straten (Letterhoutemdorp en Kerkstraat) zich voornamelijk postmiddeleeuwse wegniveaus bevinden. Deze vaststelling lijkt te corresponderen met het kaartmateriaal dat beschikbaar is vanaf de 16de eeuw. Een aantal jongere lagen zijn mogelijk in verband te brengen met de sloop van de parochiekerk in de 19de eeuw. In de proefputten 6, 5, 4 en 3 is telkens een (vrij grof) puinpakket teruggevonden dat bovenop een opvullingspakket lag. De samenstelling van het puin zou kunnen corresponderen met de opruiming van de kerk die in het midden van de 19de eeuw is afgebroken.² Wellicht is dat moment aangegrepen om het dorp min of meer te organiseren zoals het vandaag nog min of meer zichtbaar is. Wellicht zijn ook de opvullingslagen van de holle weg in deze periode te situeren e.g. de houten balk die zichtbaar is in de opvulling in proefput 5 (Foto 12). Beeldmateriaal uit 1918 toont dat op dat moment de straat ten zuiden van de kerk (Letterhoutemdorp) reeds voorzien was van het kasseidek wat in de profielen te zien was (Foto 17). Ook de kerhofmuur op de achtergrond is dezelfde als de huidige.

² Pede 2021: 23

Foto 17: Edgard Erauw (links) en Hektor Van Ceulebroeck poseren met naast zich de koe waarop geschreven staat 'Geschenken voor het vaderland'. Foto is genomen op de wapenstilstand in november 1918.³

Onder de straatniveaus in Letterhoutemdorp zijn geen oudere sporen aanwezig. In de Kerkstraat bevindt zich een spoor dat stratigrafisch ouder is dan de straatniveaus, maar zonder dat er een absolute datering mogelijk is. Ter hoogte van de parking en de recreatiezone ten oosten van de huidige parochiekerk situeren zich enkele sporen die in de volle en late middeleeuwen te dateren zijn.

2.2.7 CONFRONTATIE VAN DE BEVINDINGEN MET DE RESULTATEN VAN VOORGAANDE ONDERZOEKSFASES

In een eerdere fase werd een bureauonderzoek uitgevoerd.

Het projectgebied (partim Letterhoutemdorp en Kerkstraat) ligt **grotendeels in de historische kern** van Letterhoutem. Het bureauonderzoek toont aan dat deze kern minstens tot de 12de eeuw teruggaat, mogelijk zelfs vroeger. De belangrijkste entiteiten hiervan vormen de parochiekerk met het bijhorend kerkhof, het Sint-Pietershof en de omgrachte hoeve (*'t Goed Daerup*). De omliggende kouters werden waarschijnlijk vanuit de hoeves in cultuur gebracht. Al deze elementen wijzen dus op een goed bewaarde middeleeuwse kern in Letterhoutem. De historische kaarten wijzen voor de postmiddeleeuwse periode op een sterke continuïteit qua stratenpatroon, bebouwing en grondgebruik van de dorpskom.

De proefputten zijn ingepland in functie van de vraagstellingen gegenereerd tijdens het bureauonderzoek (supra). De proefputten ten zuiden van de kerk (proefput 6, 5 en 4) gaven een ander beeld dan verwacht,

³ <https://erfgoedbanklandvanrode.be/wapenstilstand-11-november-sint-lievens-houtem-1918-0>

doordat er in deze proefputten enkel postmiddeleeuwse wegniveaus zijn teruggevonden. In proefput 6 was de verwachting om een afbakening van het zuidelijk gelegen Sint-Pietershof aan te treffen, tesamen met een afbakening van het kerkhof. Echter zijn er geen sporen van een omwalling of een gracht teruggevonden. Zo die er al geweest zijn op deze plaats heeft het latere (onverharde) wegniveau en vooral de erosie deze sporen weggeschuurd. In deze proefput zijn ook geen sporen van de oudere kerkhofafbakening teruggevonden, wat ook in proefput 5 en proefput 4 het geval was. De informatie aan deze kant van de kerk correspondeerde goed met de realiteit zoals die gekend was van de historische kaarten. Er zijn in deze zone (Letterhoutemdorp) dan ook geen relevante sporen aangetroffen die relevant bleken te zijn voor de ontwikkeling van de dorpsgeschiedenis.

Ook ten noorden van de huidige kerk (in de Kerkstraat) is de verwachte omgrachting ('t Goed Daerup?) niet aangetroffen in proefput 1. In deze proefput waren verschillende straatniveau's en opvullingslagen zichtbaar. Onderaan de profielput zijn enkele onduidelijke aflijningen zichtbaar, die mogelijk te linken zijn aan oudere sporen.

De meest relevante sporen bevinden zich in proefput 2 en proefput 3, beiden ten oosten van de huidige kerk. In deze proefputten zijn sporen uit de volle en/of late middeleeuwen teruggevonden, hoewel hun onderlinge relatie op dit moment van het onderzoek moeilijk te bepalen is, wijzen ze er wel op dat er in deze zone sporen te verwachten zijn die vooraf gaan aan de huidige organisatie van de dorpskern.

2.2.8 DE VERWACHTINGEN TEN AANZIEN VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED

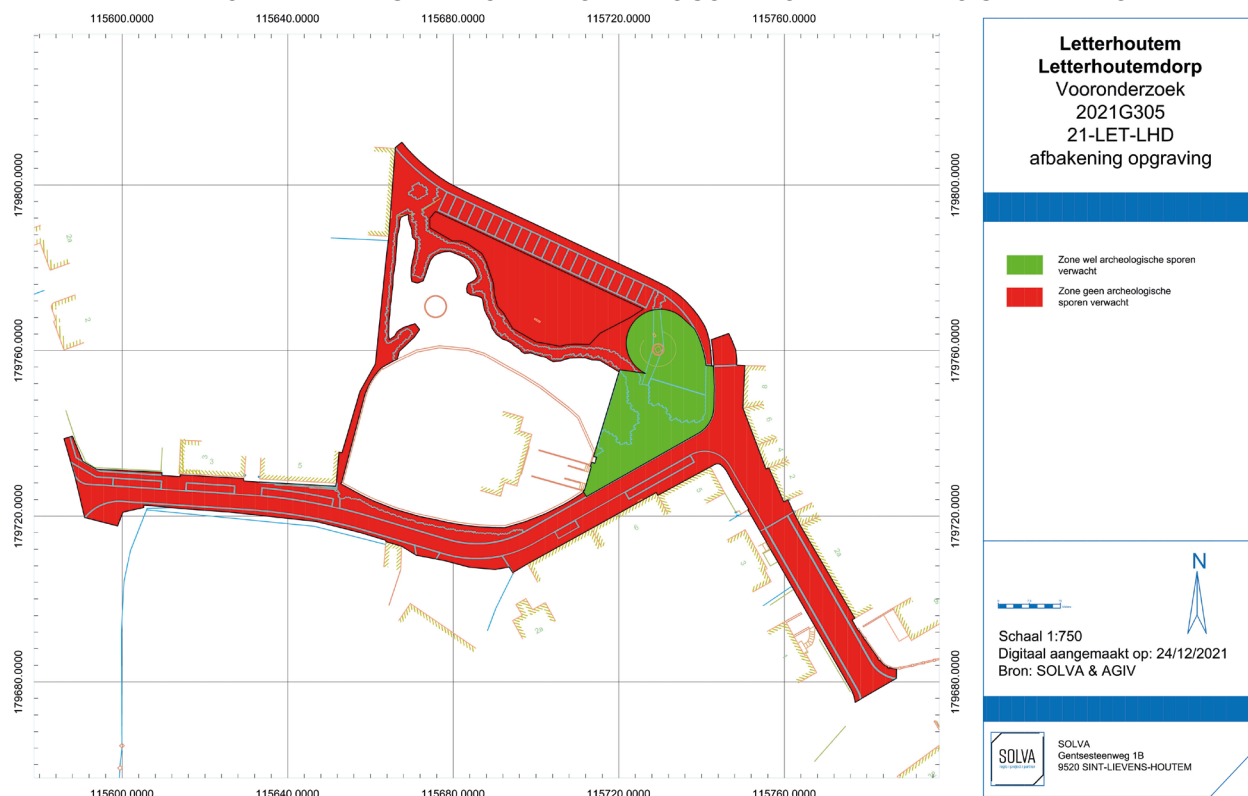
2.2.8.1 EEN GEMOTIVEERDE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN DE AANWEZIGHEID EN AARD VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED OP HET ONDERZOCHE TERREIN

-Letterhoutemdorp: in deze straat zijn er **geen aanwijzingen** dat er **relevante sporen te verwachten** zijn ifv dorpsgeschiedenis. De enige uitzondering hierop is een fragmentarisch bewaarde gracht in proefput IV. In de proefputten 4, 5 en 6 zijn **postmiddeleeuwse straatniveaus en ophogingen** teruggevonden. Uit de hellingsgraad van de straat en de zichtbare hoogteverschillen blijkt dat de straat ten dele is geërodeerd. De opvullingspakketten e.g. vermoedelijk puin van afgebroken kerk dienden ter egalisatie van het terrein op het moment dat de straat met kasseien werd verhard. De erosie ten gevolge van het onverharde wegdek heeft er wellicht toe geleid dat de oudere sporen hetzij afwezig, hetzij verdwenen zijn door erosie. De verwachting in deze zone ten aanzien van oudere sporen is bijgevolg bijzonder laag. Indien er al oudere sporen bewaard zouden gebleven zijn, zullen deze wellicht zo **fragmentair** bewaard zijn, dat de onderlinge samenhang **moeilijk te begrijpen** zal zijn. De opgegraven straatniveaus corresponderen met de situaties zoals die gekend is van de historische kaarten. Bij uitbreiding kan gesteld worden dat het **kennispotentieel in de huidige straten bijzonder laag is**. De erosie tijdens de onverharde wegfase heeft een groot deel van het bodemarchief uitgevaagd. **Bijkomend onderzoek** op de straatniveaus zal **bovendien weinig tot geen aanvullende informatie** opleveren ten aanzien van de gegevens die gekend zijn van de historische kaarten.

-Kerkstraat: In de proefput in de Kerkstraat zijn postmiddeleeuwse wegniveau's en opvullingslagen aangetroffen. Onder deze lagen is een oudere uitgraving aanwezig die niet gedateerd kon worden. Binnen het gabarit van de geplande werken zijn geen sporen aangetroffen die relevante inzichten verschaffen in de dorpsvorming van Letterhoutem.

-Parking en buffergracht: Op deze plaatsen zijn in de proefputten 2 en 3 sporen uit de volle en/of late middeleeuwen teruggevonden. Deze sporen kunnen meer informatie verschaffen over de vorming en de ontstaansgeschiedenis van het dorp en de evolutie ervan naar de huidige inrichting.

2.2.8.2 AFBAKENING VAN DE ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS OF VERWACHT WORDT

Figuur 22: Afbakening van de zones waar wel en geen archeologisch erfgoed aanwezig is of verwacht wordt.

2.2.8.3 AFBAKENING VAN DE ZONES WAAR ARCHEOLOGISCH ERFGOED VASTGESTELD IS OF VERWACHT WORDT

Zie Figuur 22.

2.3 BIBLIOGRAFIE

PEDE R. 2021: Letterhoutem Letterhoutemdorp Kerkstraat Bakkerswegel Archeologienota 2021E228, SOLVA Archeologierapport nr. 214.

2.4 BIJLAGEN

2.4.1 LIJST VAN PLANNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN

Zie bijlage

2.4.2 TEKENINGENLIJST

Zie bijlage

2.4.3 FOTOLIJST

Zie bijlage

2.4.4 SPORENLIJST

Zie bijlage

2.4.5 VONDSTENLIJST

Zie bijlage

2.4.6 STALENLIJST

Zie bijlage

2.4.7 SKELETFORMULIEREN

Zie bijlage

2.4.8 CONSERVATIERAPPORT

Zie bijlage